

بررسی الگوی ارتباط والد-فرزند با مهارت‌های ارتباطی و واسطه‌گری

عزت‌نفس دانشجویان

راضیه اعتصامی‌پور*

فریبرز باقری**

مهدی زارع بهرام آبادی***

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی رابطه میان الگوی ارتباط والد-فرزند با مهارت‌های ارتباطی و واسطه‌گری عزت‌نفس دانشجویان بود. به این منظور نمونه‌ای متشکل از ۴۰۰ دانشجوی دانشگاه جهرم به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شدند. داده‌های مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه الگوهای ارتباط والد-کودک باقری (۱۳۹۲) و آزمون مهارت‌های ارتباطی (کوئین دام، ۲۰۰۴) و عزت‌نفس (کوپر اسمیت، ۱۹۶۷) به دست آمد. به منظور بررسی رابطه بین متغیرها، از روش تحلیل رگرسیون چندگانه هم‌زمان استفاده شد. نتایج نشان داد که خرده‌مقیاس‌های انعطاف‌ناپذیری، تزلزل و رهایی در الگوی ارتباط پدر و خرده‌مقیاس مقبولیت و درهم‌تنیدگی در الگوی ارتباط مادر بر مهارت‌های ارتباطی معنادار است. همچنین نتایج نشان داد که خرده‌مقیاس مقبولیت در الگوی ارتباط پدر و خرده‌مقیاس مقبولیت و درهم‌تنیدگی در الگوی ارتباط مادر بر عزت‌نفس معنادار است. همچنین خرده‌مقیاس عزت‌نفس اجتماعی نیز بر مهارت‌های ارتباطی دانشجویان تأثیر معنادار داشت. با توجه به نتایج به دست آمده الگوی غالب ارتباطی والدین با فرزندان خود، امنیت‌مدار و آزادی‌مدار است که موجب آسیب رسیدن به نظام ارزش‌ها و باورهای فرزندان شده و همواره آنها را در خطر جذب توسط افراد، گروه‌ها، فرقه‌ها، سازمان‌های جاسوسی و... قرار خواهد داد که برای آنان جهت و تکلیف مشخص می‌کنند.

واژگان کلیدی: ارتباط والد-فرزند، مهارت‌های ارتباطی، عزت‌نفس.

---

* دانشجوی دکتری روان‌شناسی، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران، تهران، ایران
r.eatesami@gmail.com

** دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
F.Bagheri@srbiau.ac.ir

*** دانشیار پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی سازمان سمت
mz.bahramabadi@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۵/۷ تاریخ تأیید: ۱۳۹۷/۸/۲۹

مقدمه

الگوی ارتباط والد-فرزند یکی از اجزای ضروری رشد کودکان است و اغلب با مهم‌ترین موفقیت‌های کودکان، از جمله توانایی‌های اجتماعی و شناختی آنها مرتبط است. همچنین پایه‌ای برای اکثر جنبه‌های شخصیتی، نگرشی، احساسی و عاداتی مردم است (براتی و باقری، ۲۰۱۷). روابط والد-فرزند نشان‌دهنده ابتدایی‌ترین و اصلی‌ترین روابط اجتماعی انسان در گستره زندگی اوست و کیفیت این روابط به‌عنوان مهم‌ترین عامل مؤثر در شکوفایی و موفقیت همه افراد قابل بحث و توجه است. در گذشته این توجه بیشتر بر تأثیر والدین بر کودکانشان متمرکز بوده است، اما امروزه روابط والد-کودک به صورت «دوسویه» شناخته می‌شود. زمانی که از رابطه والدین و فرزندان صحبت می‌شود، منظور رابطه‌ای است که متقابل و دوجانبه بوده و والدین، انتظارات و احساسات فرزند و نیازهای او را درک می‌کنند و مورد توجه قرار می‌دهند. به بیان دیگر بین والدین به‌عنوان «پیام‌دهنده» و فرزند یا فرزندان به‌منزله «پیام‌گیرنده» مبادله پیام به‌طور صحیح و صریح انجام می‌شود (باقری، ۱۳۹۲). مطالعات متعدد نشان داده که سبک‌های والدگری و شیوه‌های فرزندپروری با اکثر جنبه‌های رشد کودک از جمله رشد شناختی کودکان، رشد هیجانی، آمادگی تحصیلی، اختلالات تغذیه، پیشرفت تحصیلی، رفاه هیجانی، سوء استفاده دارویی، بزهکاری و تدبیر آموخته شده ارتباط دارد (کوتامن، ۲۰۱۳^۱). به‌طور کلی والدین بر رشد هیجانی و اجتماعی فرزندان خود هم به صورت مستقیم (از طریق ژنتیک) و هم به صورت غیرمستقیم (از طریق رابطه والد-کودک) اثر می‌گذارند (برون استین، ۲۰۰۱^۲؛ به نقل از: زرا نزهت، ۲۰۱۴^۳). برای نمونه، گرم، پاسخگو و حمایتگر بودن والدین پیش‌بینی‌کننده مهارت‌ها و کارکرد اجتماعی مثبت کودکان (هارت دی ولف،^۴ ووزنیاک و بورتس،^۵ ۱۹۹۲؛ هارت^۶ و همکاران، ۲۰۰۳؛ زو^۷ و همکاران، ۲۰۰۲؛ به نقل از زرا نزهت، ۲۰۱۴) و سازش اجتماعی (هانت سینگر و جزه،^۸ ۲۰۰۹، ساچمن، رونزویل، دی کاست، و لوتار،^۹ ۲۰۰۷؛ به نقل از زرا نزهت، ۲۰۱۴) است. بلسکی^{۱۰} (۱۹۸۴)؛ به

1. Kotaman
2. Bronstein
3. Zarra- Nezhad
4. Hart Dewolf
5. Wozniak & Burts
6. Hart
7. Zhou
8. Hunt singer & Jose
9. Suchman, Rounsaville, Decoste, & luthar
10. Belsky

نقل از بورلاکا،^۱ (۲۰۱۷) مطرح کرد که عزت نفس کودکان، پیشرفت تحصیلی و توانایی خودکنترلی همبستگی مثبتی با والدگری گرم و انضباط باثبات دارد. همچنین ممکن است والدین مؤثر، بر رابطه با هم‌تایان اثر بگذارند؛ به گونه‌ای که جوانانی که رابطه مثبتی با والدین خود دارند کمتر احتمال دارد دوستانی انتخاب کنند که رفتارهای پرخطر انجام می‌دهند و همچنین کمتر تحت تأثیر رفتارهای هم‌تایان خود قرار می‌گیرند (رولیسون، پاتریک و مگن،^۲ ۲۰۱۵؛ به نقل از: لپولد، جنسن،^۳ ۲۰۱۷). این تأثیر مثبت به دلیل این واقعیت است که حمایتگری و پاسخگویی کودکان را با احساس امنیت و اعتماد به محیطی روبه‌رو می‌کنند که به‌نوبه خود باعث کاهش نگرانی خود و افزایش عملکرد هیجانی، از قبیل پاسخ‌دهی همدلانه می‌شود (زو و همکاران، ۲۰۰۲؛ به نقل از زرا نزهت، ۲۰۱۴). در کودکی میانه و نوجوانی، کودک مقدار زیادی از زمان را با محیط غیرخانواده می‌گذراند. افزایش انتظارات در مورد توانایی کودک برای برقراری تعامل اجتماعی بر سازگاری در این دوره، رشد از طریق رفتارهای برون‌سازی (مانند پرخاشگری) و درونی‌سازی (مانند کناره‌گیری و افسردگی) آشکار می‌شود (سنسون، روسبارت،^۴ ۱۹۹۵؛ به نقل از: گالاگر،^۵ ۲۰۰۲). در این دوره فرزندان گفتگو با والدین را بیشتر بر محور موضع قدرت و تجربه والدین به تصویر می‌کشند تا مبتنی بر برقراری تفاهم متقابل. آنها ممکن است موارد متنوعی از موضوعات شخصی و کلی را با والدین خود در میان بگذارند (مارسیو، دورن، ساسمن،^۶ ۲۰۱۲). به‌طور کلی در سنین نوجوانی در مقایسه با زمان‌هایی که نوجوان تنها است، اوقاتی که نوجوان با خانواده می‌گذراند با اثربخشی مثبت بالا و کاهش تحریک‌پذیری، اضطراب و افسردگی همراه است. با وجود آنکه روابط خانوادگی دارای اهمیت است، نوجوانان در طول دوره نوجوانی زمان کمتری را با خانواده سپری می‌کنند و در خلال تعامل با خانواده در مقایسه با تعامل با دوستان خود احساس مثبت کمتری دارند (گیلبرت،^۷ ۲۰۱۲).

در روابط اجتماعی، فرزندان تربیت شده الگوی تربیتی امنیت‌مدار، بیشتر گرایش به مدارا، رعایت حال و وضع دیگران، صبر، تحمل و در اولویت قرار دادن خواسته‌های دیگران دارند و نمی‌توانند نه بگویند. اطرافیان آنها را بیشتر دوست دارند؛ ولی از آنها حساب نمی‌برند. به همین

1. Burlaka
2. Rulison, Patrick & Maggs
3. Lippold, Jensen
4. Sanson, Rothbart
5. Gallager
6. Marceau, Dorn, Susman
7. Gilbert

دلیل در تعامل‌های اجتماعی و خانوادگی خود هرچند مدت یک بار دچار تنش‌های شدید برای تعیین مرز و حدود می‌شوند. فرزندان این گروه از خانواده‌ها نه تنها از طریق کنترل بیرونی و والدین خود، کنترل و محدود نمی‌شوند؛ بلکه به دلیل امتناع از تخریب تصویر خوب در چشم اطرافیان از انتخاب‌های مورد علاقه خود چشم می‌پوشند و این مسئله باور اجرایی آنان را در عرضه‌های مختلف بسیار ضعیف می‌کند و ممانعت از کسب تجربه و عبرت، خود مانع از رشد و تحول در نظام ارزش‌ها و باورهای می‌شود که فرزند مشاهده کرده و نیاز به تمرین و اصلاح آن تا رسیدن به واقعیت دارد. به همین دلیل بسیاری از این افراد از انتخاب اهدافی که نیاز به تلاش و کوشش و برنامه‌ریزی دارد، اجتناب می‌کنند و بیشتر به اهدافی رو می‌آورند که (ظاهراً) با اندک مهارت خاص، و در سریع‌ترین حالت و کوتاه‌ترین زمان بیشترین ثمر را به دنبال دارد. مانند گرایش به خوانندگی، هنرپیشگی، فوتبال حرفه‌ای (باقری، ۱۳۹۲). بر این اساس، شناسایی پیشایندهای چنین متغیر جامعی، مسیر پیش‌بینی و مهار بسیاری از آسیب‌های اجتماعی را هموار می‌کند.

روش پژوهش

این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی بوده و جامعه آماری آن را دانشجویان سنین ۱۸-۲۵ در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ دانشگاه جهرم تشکیل می‌دادند. از این جامعه، تعداد ۴۰۰ نفر (۱۱۳ پسر و ۲۸۷ دختر) به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شدند. شرکت‌کنندگان «پرسشنامه الگوی ارتباط والد-فرزند» (باقری، ۱۳۹۱) و «پرسشنامه مهارت‌های ارتباطی» (کوئین دام، ۲۰۰۴) و عزت‌نفس (کوپر اسمیت، ۱۹۶۷) را تکمیل کردند.

ابزار گردآوری اطلاعات

الف) پرسشنامه الگوی ارتباط والد-فرزند

ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه الگوی ارتباط والد-فرزند (باقری) است. پرسشنامه الگوهای ارتباط والد-فرزند یک پرسشنامه بومی است و مبتنی بر الگوی نظری براساس اندیشه اسلامی است که متشکل از سه الگوی اصلی در روابط حاکم بین والدین و فرزندان است. این الگوها عبارت‌اند از: ۱. الگوی ارتباط امنیت‌مدار؛ ۲. الگوی تعادلی؛ ۳. الگوی آزادی‌مدار. هر الگو از چهار زیرمقیاس (خطوط عمودی) تشکیل شده است. همه خرده‌مقیاس‌ها در چهار بعد (خطوط افقی) نظم می‌یابند که وضعیت‌های مختلفی از چهار بعد ۱. ارزش‌ها، باورها و قواعد؛

۲. حمایت در کسب تجربه؛ ۳. فردیت؛ ۴. خودپذیری هستند. پایایی‌های مربوط به هر یک از خرده‌مقیاس‌ها و پایایی کل نسخه نهایی پرسشنامه الگوی ارتباط والدین-فرزندان استخراج و پایایی کلی نسخه نهایی ۰/۶۶ گزارش شد (باقری و غفاری جعفرزادگان، ۱۳۹۲). ضریب آلفای کرونباخ در تحقیق حاضر برای بعد امنیت‌مداری (پدر و مادر): ۰/۷۹-۰/۸۰؛ و آزادی‌مداری (پدر و مادر): ۰/۷۰-۰/۷۷ به دست آمد. براساس روایی همگرا روایی این پرسشنامه برای بعد امنیت‌مداری (پدر و مادر): ۰/۶۲-۰/۶۳؛ و آزادی‌مداری (پدر و مادر): ۰/۵۷-۰/۶۰ به دست آمد.

ب) پرسشنامه مهارت‌های ارتباطی کوبین دام

این آزمون توسط کوبین دام برای سنجش مهارت‌های ارتباطی بزرگسالان ابداع شده و دارای ۳۴ گویه است که مهارت‌های ارتباطی را توصیف می‌کند. برای تکمیل آن، پاسخگو باید هر گویه را بخواند و سپس میزان انطباق وضعیت فعلی خود را با محتوای آن بر روی یک طیف لیکرت پنج درجه‌ای از ۱ (برای هرگز) تا ۵ (برای همیشه) مشخص کند. سؤالات ۲-۴-۶ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود.

تحلیل (تفسیر) براساس میزان نمره پرسشنامه: برای هر پاسخگو در هر یک از مهارت‌های پیش‌گفته (که در قالب خرده‌آزمون‌هایی شامل تعداد متفاوتی از گویه‌ها مطرح شده‌اند) نمره جداگانه‌ای محاسبه می‌شود. افزون بر این، حاصل جمع نمره‌های مجموع ۳۴ عبارت نیز یک نمره کلی برای او به دست می‌دهد که مبین مهارت‌های ارتباطی آزمودنی است، بدین‌سان، دامنه نمره محتمل برای هر فرد بین ۳۴ تا ۱۷۰ خواهد بود. نمره بین ۳۴-۶۸ بیانگر مهارت ارتباطی ضعیف است، نمره بین ۶۸ تا ۱۰۲ بیانگر مهارت‌های ارتباطی متوسط است، نمره بالاتر از ۱۰۲ بیانگر مهارت‌های ارتباطی بالا است. برای سنجش اعتبار آزمون مهارت‌های ارتباطی، ابتدا از روش آلفای کرونباخ، اعتبار کل آزمون محاسبه شد که مقدار عددی آن برابر ۰/۶۹ و حاکی از همسانی درونی قابل قبول این آزمون بود. این مقدار برای آزمودنی‌های دانشجو ۰/۷۱ و برای دانش‌آموزان دبیرستانی برابر با ۰/۶۶ بود. همچنین ضریب اعتبار کل آزمون با استفاده از روش تنصیف برابر با ۰/۷۱ به دست آمد. ضریب آلفای کرونباخ در تحقیق حاضر نیز ۰/۷۸ به دست آمد. براساس روایی همگرا روایی این پرسشنامه ۰/۵۴ به دست آمد.

ج) پرسشنامه عزت‌نفس کوپر اسمیت

مقیاس عزت‌نفس به منظور سنجش بازخورد نسبت به خود در قلمروهای اجتماعی، خانوادگی، آموزشی و شخصی فراهم شده است و یک مقیاس دروغ به آن افزوده شده است. پرسشنامه

عزت نفس (SEI) شامل ۵۸ ماده است که احساسات، عقاید یا واکنش‌های فرد را توصیف می‌کند و آزمودنی باید با این مواد با علامت‌گذاری در کادر «به من شبیه است (بلی)» یا «به من شبیه نیست (خیر)» پاسخ دهد. مواد هر یک از زیر مقیاس‌ها عبارت‌اند از: مقیاس عمومی ۲۶ ماده، مقیاس اجتماعی ۸ ماده، مقیاس خانوادگی ۸ ماده، مقیاس آموزشگاهی ۸ ماده و مقیاس دروغ ۸ ماده، نمرات زیر مقیاس‌ها و همچنین نمره کلی، امکان مشخص کردن زمینه‌ای را که در آن افراد واجد تصویر مثبتی از خود هستند، فراهم می‌سازد (پلرین، ۲۰۰۵). بررسی‌ها در ایران و خارج از ایران بیانگر آن است که این آزمون اعتبار و روایی قابل قبولی دارد. ادموند سون و همکاران ضریب همسانی درونی ۰/۸۶ تا ۰/۹۰ را برای آزمون عزت نفس کوپر اسمیت گزارش کرده‌اند (به نقل از: خواجه‌نوری و دهقانی، ۱۳۹۴). با روش بازآزمایی ضریب اعتبار این آزمون در ایران با فاصله چهار هفته و دوازده روز به ترتیب ۰/۷۷ و ۰/۸۰ گزارش شده است. ضریب همسانی درونی گزارش شده بین ۰/۸۳ تا ۰/۸۹ در مطالعات مختلف متغیر بوده است (همان). ضریب آلفای کرونباخ در تحقیق حاضر نیز ۰/۷۰ به دست آمد. براساس روایی همگرا روایی این پرسشنامه ۰/۶۲ به دست آمد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور تحلیل داده‌های پژوهش، از روش رگرسیون چندگانه هم‌زمان به منظور پیش‌بینی مهارت‌های ارتباطی به وسیله الگوی ارتباط والد-فرزند و عزت نفس استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر ارتباط الگوی والد-فرزند با مهارت‌های ارتباطی دانشجویان و نقش واسطه‌ای عزت نفس بر مهارت‌های ارتباطی بررسی شد.

براساس اطلاعات دموگرافیک به دست آمده از ۴۰۰ شرکت‌کننده میانگین سنی آنها ۲۰/۶۶ و انحراف استاندارد آن ۱/۶۰ است. حداقل سن شرکت‌کنندگان ۱۸ و حداکثر ۲۵ سال بود که از این تعداد ۲۰ ساله‌ها با فراوانی ۸۸ بیشترین درصد (۲۲٪) و ۲۵ ساله‌ها با فراوانی ۵ کمترین درصد (۱/۳٪) را به خود اختصاص داده‌اند. در بین شرکت‌کنندگان مجردها با فراوانی ۳۴۹ بیشترین درصد (۸۷/۳٪) و بیوه‌ها با فراوانی ۱ کمترین درصد (۳٪) را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین ۲۸۷ نفر از شرکت‌کنندگان دختر بوده که درصد بیشتری (۷۱/۸٪) را نسبت به پسران که از تعداد ۱۱۳ نفر تشکیل می‌شدند (۲۷/۸٪) را به خود اختصاص دادند.

جدول ۱ نتایج فرضیات را بررسی می‌کند.

۱. الگوی ارتباط والد- فرزند رابطه معناداری با مهارت‌های ارتباطی دارد.

جدول ۱: نتایج محاسبه مدل رگرسیونی اثر متغیرهای پیش‌بین الگوی ارتباط با پدر بر مهارت‌های ارتباطی

متغیر	ضریب تأثیر (B)	خطای استاندارد (SEB)	بتا استاندارد (Beta)	t	سطح معناداری
عرض از مبدأ (Constant)	۱۰۲/۹۹۶	۴/۵۶۷	-	۲۲/۵۵۴	۱/۰۰
انعطاف‌ناپذیری	/۴۳۹	/۱۴۰	/۲۳۶	۳/۱۲۸	/۰۰۲
کنترل و محدودیت	-/۱۷۷	/۱۶۰	-/۰۷۹	-۱/۱۰۵	/۲۷۰
رسمیت	-/۲۱۸	/۱۵۱	-/۰۸۹	-۱/۴۴۶	/۱۴۹
مقبولیت	/۰۶۶	/۱۷۳	/۰۲۷	/۳۸۰	/۷۰۴
تزلزل و تشتت	-/۴۳۱	/۱۹۲	-/۱۶۲	-۲/۲۴۲	/۰۲۶
نازپروردگی	/۳۰۲	/۱۸۴	/۰۹۵	۱/۶۴۱	/۱۰۲
در هم تنیدگی	-/۲۹۶	/۱۹۵	-/۱۳۸	-۱/۵۱۴	/۱۳۱
رهایی	/۵۲۲	/۱۸۳	/۲۱۸	۲/۸۵۸	/۰۰۴
*P< ۰/۰۵				N= ۴۰۰ R=۰/۲۴ R ^۲ = ۰/۰۶*	

تحلیل رگرسیونی انجام شده با روش ورود هم‌زمان متغیرهای پیش‌بین نشان می‌دهد که مجموعه متغیرهای الگوی ارتباط با پدر توانسته‌اند ۶ درصد تغییرات متغیر ملاک (مهارت‌های ارتباطی) را پیش‌بینی (تبیین) نمایند. سطح معناداری آزمون t ($p < ۰/۰۵$) برای ضرایب تأثیر استاندارد (Beta) نشان می‌دهد که تأثیر خرده‌مقیاس‌های انعطاف‌ناپذیری، تزلزل و رهایی بر مهارت‌های ارتباطی معنادار است و دیگر متغیرها در تبیین مهارت‌های ارتباطی تأثیری ندارند. مقایسه ضرایب استاندارد بتا نشان می‌دهد که سهم تأثیر خرده‌مقیاس انعطاف‌ناپذیری بیش از دیگر متغیرهاست.

جدول ۲: نتایج محاسبه مدل رگرسیونی اثر متغیرهای پیش‌بین الگوی ارتباط با مادر بر مهارت‌های ارتباطی

متغیر	ضریب تأثیر (B)	خطای استاندارد (SEB)	بتا استاندارد (Beta)	t	سطح معناداری
عرض از مبدأ (Constant)	۱۰۲/۷۶۳	۴/۷۹۲	-	۲۱/۴۴۶	۱/۰۰
انعطاف‌ناپذیری	/۲۷۴	/۱۵۸	/۱۳۵	۱/۷۳۳	/۰۸۴
کنترل و محدودیت	-/۱۴۶	/۱۶۰	-/۰۶۳	-/۹۱۱	/۳۶۳
رسمیت	-/۳۵۵	/۱۷۸	-/۱۱۷	-۱/۹۸۹	/۰۴۷
مقبولیت	/۰۹۳	/۱۸۳	/۰۳۶	/۵۰۷	/۶۱۲
تزلزل و تشتت	-/۲۰۱	/۱۹۴	-/۰۷۱	-۱/۰۳۷	/۳۰۰
نازپروردگی	/۳۴۳	/۱۷۹	/۱۰۲	۱/۹۱۱	/۰۵
در هم تنیدگی	-/۰۴۶	/۱۸۹	-/۰۲۰	-/۲۴۳	/۸۰۸
رهایی	/۲۵۴	/۲۰۶	/۰۸۸	۱/۲۳۵	/۲۱۷
*P< ۰/۰۵				n=۲۴۵ R=۰/۱۸ R ^۲ = ۰/۰۳*	

تحلیل رگرسیونی انجام شده با روش ورود هم‌زمان متغیرهای پیش‌بین نشان می‌دهد که مجموعه متغیرهای الگوی ارتباط با مادر توانسته‌اند تنها ۳ درصد تغییرات متغیر ملاک (مهارت‌های ارتباطی) را پیش‌بینی (تبیین) نمایند.

سطح معناداری آزمون t ($p < 0/05$) برای ضرایب تأثیر استاندارد (Beta) نشان می‌دهد که تأثیر خرده‌مقیاس‌های رسمیت و نازپروردگی بر مهارت‌های ارتباطی معنادار است و دیگر متغیرها در تبیین مهارت‌های ارتباطی تأثیری ندارند. مقایسه ضرایب استاندارد بتا نشان می‌دهد که سهم تأثیر خرده‌مقیاس رسمیت بیش از دیگر متغیرهاست.

۲. الگوی ارتباط والد-فرزند رابطه معناداری با عزت نفس دارد.

جدول ۳: نتایج محاسبه مدل رگرسیونی اثر متغیرهای پیش‌بین الگوی ارتباط با پدر بر عزت نفس

متغیر	ضریب تأثیر (B)	خطای استاندارد (SEB)	بتا استاندارد (Beta)	t	سطح معناداری
عرض از مبدأ (Constant)	۱۶/۷۲۵	۱/۳۶۱	-	۱۲/۲۸۸	/۰۰۰
انعطاف‌ناپذیری	-/۰۱۴	/۰۴۲	-/۰۲۳	-/۳۲۳	/۷۴۷
کنترل و محدودیت	-/۰۳۰	/۰۴۸	-/۰۴۲	-/۶۲۳	/۵۳۳
رسمیت	-/۰۱۲	/۰۴۵	-/۰۱۶	-/۲۷۳	/۷۸۵
مقبولیت	-/۱۵۷	/۰۵۲	-/۲۰۲	-۳/۰۳۸	/۰۰۳
تزلزل و تشتت	/۰۰۶	/۰۵۸	/۰۰۷	/۱۰۸	/۹۱۴
نازپروردگی	-/۰۰۷	/۰۵۵	-/۰۰۷	-/۱۳۴	/۸۹۴
در هم تنیدگی	-/۰۹۶	/۰۵۸	-/۱۴۱	-/۱۶۵۳	/۰۹۹
رهایی	-/۰۶۳	/۰۵۵	-/۰۸۳	-/۱۱۵۱	/۲۵۰
		N=۴۰۰	*P<0/05		R=0/41 R ² =0/17*

تحلیل رگرسیونی انجام شده با روش ورود هم‌زمان متغیرهای پیش‌بین نشان می‌دهد که مجموعه متغیرهای الگوی ارتباط با پدر توانسته‌اند ۱۷ درصد تغییرات متغیر ملاک (عزت نفس) را پیش‌بینی (تبیین) نمایند. سطح معناداری آزمون t ($p < 0/05$) برای ضرایب تأثیر استاندارد (Beta) نشان می‌دهد که تنها تأثیر خرده‌مقیاس مقبولیت بر عزت نفس معنادار است و دیگر متغیرها در تبیین عزت نفس تأثیری ندارند.

جدول ۴: نتایج محاسبه مدل رگرسیونی اثر متغیرهای پیش‌بین الگوی‌های ارتباط با مادر بر عزت‌نفس

متغیر	ضریب تأثیر (B)	خطای استاندارد (SEB)	بتا استاندارد (Beta)	t	سطح معناداری
عرض از مبدأ (Constant)	۱۶/۷۷۴	۱/۴۰۴	-	۱۱/۹۵۱	/۰۰۰
انعطاف‌ناپذیری	-/۰۲۶	/۰۴۷	-/۰۴۱	-/۵۶۸	/۵۷۱
کنترل و محدودیت	/۰۲۷	/۰۴۷	/۰۳۷	/۵۶۵	/۵۷۳
رسمیت	-/۰۴۷	/۰۵۳	-/۰۵۰	-/۸۹۵	/۳۷۲
مقبولیت	-/۱۱۳	/۰۵۴	-/۱۲۹	-/۰۸۶	/۰۳۸
تزلزل و تشتت	-/۰۴۵	/۰۵۷	-/۰۵۱	-/۷۸۵	/۴۳۳
نازپروردگی	-/۰۲۴	/۰۵۳	-/۰۲۳	-/۴۵۵	/۶۴۹
درهم‌تندگی	-/۱۳۰	/۰۵۶	-/۱۸۴	-/۳۲۴	/۰۲۱
رهایی	-/۰۲۵	/۰۶۱	-/۰۲۹	-/۵۸۱	/۵۶۲
*P< ۰/۰۵					
				N= ۴۰۰	R=۰/۳۸ R ^۲ = ۰/۱۵*

تحلیل رگرسیونی انجام شده با روش ورود هم‌زمان متغیرهای پیش‌بین نشان می‌دهد که مجموعه متغیرهای الگوی ارتباط با مادر توانسته‌اند ۱۵ درصد تغییرات متغیر ملاک (عزت‌نفس) را پیش‌بینی (تبیین) نمایند. سطح معناداری آزمون t ($p < ۰/۰۵$) برای ضرایب تأثیر استاندارد (Beta) نشان می‌دهد که تأثیر خرده‌مقیاس درهم‌تندگی و مقبولیت بر عزت‌نفس معنادار است و دیگر متغیرها در تبیین عزت‌نفس تأثیری ندارند. مقایسه ضرایب استاندارد بتا نشان می‌دهد که سهم تأثیر خرده‌مقیاس درهم‌تندگی بیش از دیگر متغیرهاست.

۳. عزت‌نفس فرزندان رابطه معناداری با مهارت‌های ارتباطی دارد.

جدول ۵: نتایج محاسبه مدل رگرسیونی اثر متغیرهای پیش‌بین عزت‌نفس

متغیر	ضریب تأثیر (B)	خطای استاندارد (SEB)	بتا استاندارد (Beta)	t	سطح معناداری
عرض از مبدأ (Constant)	۹۸/۵۵۶	۲/۲۴۵		۴۳/۸۹۶	/۰۰۰
عزت‌نفس اجتماعی	/۹۴۲	/۲۱۷	/۲۶۳	۴/۳۴۱	/۰۰۰
عزت‌نفس خانوادگی	-/۰۶۸	/۲۸۳	-/۰۱۳	-/۲۴۰	/۸۱۰
عزت‌نفس تحصیلی	-/۳۶۵	/۴۳۳	-/۰۴۹	-/۸۴۳	/۴۰۰
*P< ۰/۰۵					
				N= ۲۴۵	R=۰/۲۴ R ^۲ = ۰/۰۶*

تحلیل رگرسیونی انجام شده با روش ورود هم‌زمان متغیرهای پیش‌بین نشان می‌دهد که مجموعه خرده‌مقیاس‌های عزت‌نفس توانسته‌اند تنها ۶ درصد تغییرات متغیر ملاک (مهارت‌های

ارتباطی) را پیش‌بینی (تبیین) نمایند. سطح معناداری آزمون t ($p < 0/05$) برای ضرایب تأثیر استاندارد (Beta) نشان می‌دهد که تأثیر خرده‌مقیاس عزت‌نفس اجتماعی معنادار است و دیگر متغیرها در تبیین مهارت‌های ارتباطی تأثیری ندارند.

نتیجه‌گیری

نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که خرده‌مقیاس انعطاف‌ناپذیری و رهایی در الگوی ارتباط والد-فرزند (پدر) رابطه مثبت و معناداری با مهارت‌های ارتباطی دارد و آن را به‌طور مثبت پیش‌بینی می‌کند و خرده‌مقیاس تزلزل و تشتت رابطه منفی و معنادار با مهارت‌های ارتباطی دارد و پیش‌بینی‌کننده منفی آن است. از طرفی خرده‌مقیاس نازپروردگی در الگوی ارتباط والد-فرزند (مادر) رابطه مثبت و معناداری با مهارت‌های ارتباطی دارد و آن را به‌طور مثبت پیش‌بینی می‌کند و خرده‌مقیاس رسمیت رابطه منفی و معنادار با مهارت‌های ارتباطی دارد و پیش‌بینی‌کننده منفی آن است. انعطاف‌ناپذیری و رسمیت خرده‌مقیاس الگوی ارتباطی امنیت‌مدار و تزلزل-نرمی و رهایی و نازپروردگی از خرده‌مقیاس‌های الگوی ارتباطی آزادی‌مدار هستند. یافته‌های حاصل از پژوهش حاضر با نتایج به دست آمده از پژوهش‌های متعدد همسو است. از مجموع نظریات و تحقیقاتی که درباره منش انسان شده است، منش سلطه‌جو دارای ویژگی‌های الگوی امنیت‌مداری است که باقری از آن نام برده است به اضافه اینکه گذشت، بخشش، دلسوزی و محبت به دیگران که از جمله شاخص‌های مهارت‌های ارتباطی است در این نوع خانواده‌ها کمیاب است (اسماعیلی، قمی و باقری، ۲۰۱۶). براساس تحقیقات (هارت^۱ و همکاران، ۱۹۹۲؛ هاستینگز^۲ و همکاران، ۲۰۰۰؛ راسل و راسل،^۳ ۱۹۹۶؛ استیونسون،^۴ ۲۰۱۳) در خانواده‌های مستبد با منش سلطه‌جویانه، کنترل رفتاری منفی، یعنی کاربرد مجازات سخت و تنبیه، به‌نوبه خود با رفتارهای ناسازگارانه و توسعه ضعیف رفتارهای طرفدار اجتماعی در کودکان ارتباط دارد، با این شیوه کنترل، ترس همراه با مجازات سخت ممکن است در یادگیری رفتارهای اجتماعی دخالت داشته باشد و موجب انطباق با قوانین اعمال شده به‌جای درونی کردن استدلال‌های اخلاقی شود. فرض شده که این آثار منفی به دلیل این واقعیت است که از نظر روان‌شناختی والدین از تکنیک‌های تحریک‌پذیری عاطفی استفاده می‌کنند که به نیازهای عاطفی و روان‌شناختی کودک پاسخگو نیست و منجر به بدکارکردی هیجانی، خودپنداره منفی، عزت‌نفس پایین و رفتارهای ناسازگارانه و توسعه‌نیافته اجتماعی می‌شود (زرا زهد و همکاران، ۲۰۱۴).

1. Hart

2. Hastings

3. Russell & Russell

4. Stevenson

از طرف دیگر الگوی ارتباطی آزادی‌مدار باقری با ویژگی روش آسان‌گیر بامریند همخوانی دارد. بچه‌هایی که با جو عاطفی بدون قید و شرط (سهل‌گیر) بزرگ می‌شوند نه تنها مصالح و منافع جمعی را که در آن زندگی می‌کنند، از نظر دور می‌دارند؛ بلکه متوجه مصالح و منافع خود نیز نیستند. افراد چنین خانواده‌ای، بی‌بندوبار، لابلالی، سهل‌انگار، خودخواه و بی‌هدف هستند. ملاک و میزانی برای کنترل رفتار خود ندارند، احساس مسئولیت نمی‌کنند، قادر به زندگی اجتماعی نیستند، نمی‌توانند با دیگران به سر ببرند و اغلب در زندگی با شکست مواجه می‌شوند (پلرین،^۱ ۲۰۰۵). در روابط اجتماعی، این گروه از فرزندان، متمرکز بر خواسته‌ها و علایق و خواهش‌های خود هستند. کمتر رعایت حال دیگران را می‌کنند و به سهولت برای دیگران مرز مشخص می‌کنند. به همین دلیل در تعاملات اجتماعی خود، موجب آزار و بی‌علاقگی دیگران می‌شوند؛ ولی هم‌زمان اطرافیان مرزها و حدود آنها را بیشتر رعایت می‌کنند (باقری، ۱۳۹۲). بنابراین مهارت‌های ارتباطی در رضایت از رابطه نقش مهمی به عهده دارند؛ زیرا استراتژی‌های ارتباطی نامناسب می‌تواند موقعیت‌های متضاد را تشدید کند (اگسی و گنکوز،^۲ ۲۰۱۱).

در تحقیقی که توسط پارک^۳ (۲۰۰۴؛ به نقل از زانگ،^۴ ۲۰۱۳) انجام شد، یافته‌ها نشان داد پدرانی که در تعاملاتشان گرم و رهنمودبخش هستند ممکن است برای فرزندان خود الگوهای سازش‌پذیر از چگونگی حل تعارضات و مسائل فراهم کنند. در چنین تعاملات مثبتی، کودکان می‌توانند در زمینه سیستماتیک و معنادار زندگی مهارت‌های اجتماعی جدیدی بیاموزند که به آنها در توسعه صلاحیت اجتماعی کمک می‌کند. در مقابل، پدران متجاوز و پرخاشگر ممکن است الگوهای ناسازگارانه به کودکان خود ارائه دهند. کودکانی که در چنین تعاملات منفی درگیر هستند ممکن است دشمنی و تجاوز را به‌عنوان راهکارهای مؤثر در حل و فصل اختلافات در نظر بگیرند، که به نوبه خود احتمال بروز صلاحیت اجتماعی آنها را تضعیف می‌کند. دنهام^۵ و همکاران دریافتند که سطوح بالای پاسخگویی والدین به احساسات مثبت و منفی کودکان با رفتارهای شایسته‌تر اجتماعی مرتبط است (رامسدن و هوبارد،^۶ ۲۰۰۲).

از نظر گرشام و الیوت^۷ (۲۰۰۸؛ به نقل از چانگ، سو، براون،^۸ ۲۰۱۷) دانش‌آموزانی که

1. Pellerin
2. Egeci, Gencoz
3. Parke
4. Zhang
5. Denham
6. Ramsden, Hubbard
7. Gersham & Elliott
8. Cheung, Siu, Brown

مهارت‌های اجتماعی کافی دارند، می‌دانند که چگونه و چه وقت از رفتارهای اجتماعی مناسب استفاده کنند، از جمله تن صدا، حرکات دست، حالت چهره، موقعیت بدن، همکاری با دیگران و کارآمد بودن در شرایط تعارض برانگیز. برعکس، دانش‌آموزانی که فاقد مهارت‌های اجتماعی هستند عملکرد تحصیلی ضعیف‌تری دارند و مشکلاتی در سازگاری اجتماعی یا چالش‌های روانی-اجتماعی شدیدی در بزرگسالی مانند افسردگی، اضطراب یا خودکشی روبه‌رو می‌شوند؛ البته باید توجه داشت که روابط سازنده و احترام‌آمیز کودک بستگی زیادی به وضعیت اجتماعی-اقتصادی، محیط روانی در خانه، و آموزش والدین دارد. همچنین والدین مسن‌تر ممکن است دارای ثبات روان‌شناختی و بلوغ بیشتری باشند و قادر باشند با کیفیت بیشتری از فرزندان خود مراقبت کنند (بورلاکا، گراهام-برمن، دلوا،^۱ ۲۰۱۷)؛ البته نقش این عوامل در تحقیق حاضر بررسی نشده است. نتایج تحقیق همچنین نشان داد که خرده‌مقیاس مقبولیت در الگوی ارتباط والد-فرزند (پدر) و خرده‌مقیاس مقبولیت و درهم‌تیدگی در الگوی ارتباط والد-فرزند (مادر) با عزت‌نفس فرزندان رابطه منفی و معنادار دارد. یافته‌های به دست آمده از تحقیق حاضر با پژوهش‌های متعددی همخوان است. نتایج تحقیقات فلیگر، وازونی^۲ (۲۰۰۶)، آونولا^۳ (۲۰۰۰)، هرز و گولون (۱۹۹۹)، هافمن و چیف^۴ (۱۹۹۳) نشان می‌دهد که بین شیوه‌های مختلف فرزندپروری والدین با میزان عزت‌نفس نوجوانان رابطه وجود دارد؛ بدین معنا که نوجوانان دارای والدین مقتدر، عزت‌نفس بالاتری نسبت به نوجوانان دارای والدین مستبد، سهل‌گیر و یا مسامحه‌گر دارند (حسینیان، پورشهریاری و کلانتری، ۱۳۸۶).

مطالعه یابیکو^۵ (۱۹۹۵) نشان می‌دهد که رابطه صمیمانه و خوب والدین با هم در ابتدای زندگی کودکان، تأثیر مثبتی در عزت‌نفس آنها در بزرگسالی خواهد داشت. از جمله ویژگی‌های کودکان دارای عزت‌نفس بالا، داشتن والدینی مهربان و خونگرم است که خود را در فعالیت‌های کودکانشان درگیر می‌کنند و به شکلی هماهنگ قوانین را اجرا می‌کنند و کودکان را تشویق می‌کنند تا مطابق با استانداردهای بالای رفتاری عمل کنند. در سبک والدگری امنیت‌مدار، کنترل و محدودیت فقط از طریق کنترل بیرونی و توسط والدین انجام نمی‌شود. چشم پوشیدن از انتخاب‌های مورد علاقه به دلیل امتناع از تخریب تصویر خوب در چشم اطرافیان، خود نیز نوع دیگری از محدودیت و کنترل است. فرزندان نورچشمی والدین و یا خویشاوندان معمولاً برای از دست ندادن جایگاه بالای خود، خودخواسته از بسیاری خواسته‌ها و علایق چشم‌پوشی می‌کنند و بدین ترتیب، دامنه تجربیات و رشد شخصی خویش

1. Burlaka, Graham-Bermann, Delva

2. Fliger & Vazsonyi

3. Aunola

4. Schiff & Hoffman

5. Yabiku

را محدود می‌کنند. نکته اساسی در شکل‌ها و قالب‌های مختلف محدودیت و کنترل، ممانعت از انجام تصمیم‌ها و انتخاب‌هایی است که فرد برای تحکیم باورهای اجرایی و ارزشی خود به آنها نیاز دارد (باقری، ۱۳۹۲). والدین سخت‌گیر بسیاری از قوانین را اجرا می‌کنند و خودمختاری فرزندان را محدود می‌کنند. کنترل آنها موجب کاهش کنترل شخصی کودکان و در ماندگی آموخته شده آنها می‌شود (دوایی، ۲۰۱۰^۱). بنا بر این، هرچه نوع ارتباط والدین با فرزندان از نوع مقتدرانه باشد، یعنی اصل حاکم بر رابطه آنها مبتنی بر تعادل، احترام، افتخار و مقبولیت باشد به گونه‌ای که بایدها و نبایدها برای فرزندان مشخص باشد، آنها نیز قادر هستند در روابط خود هم جاذبه داشته باشند و هم دافعه؛ و در نتیجه با تکیه بر احساس ارزشمندی و کارآمدی خود، ضمن اتکای به ارزش‌ها و باورهای اصولی خود در زندگی، دیگر نیاز به تکیه کردن بر ارزش‌ها و باورهای دیگران برای انجام فعالیت‌هایشان نخواهند داشت و اگر در این زمینه به دیگران تکیه کند، دچار سرگردانی و گمراهی شده و در نتیجه در معرض خطر جذب توسط افراد، گروه‌ها، فرقه‌ها و سازمان‌های جاسوسی و انقلاب‌های نرم و... قرار خواهد گرفت که برای آنان جهت و تکلیف مشخص می‌کنند.

در این پژوهش همچنین رابطه معناداری بین عزت‌نفس اجتماعی با مهارت‌های ارتباطی دانشجویان به دست آمد. نتیجه این تحقیق نشان داد که عزت‌نفس اجتماعی دانشجویان با مهارت ارتباطی آنها ارتباط دارد (اختر، هنیف، طریق و اتا، ۲۰۱۱^۲). عزت‌نفس اجتماعی یکی از مؤلفه‌های مهم ارتباطات اجتماعی است. عزت‌نفس اجتماعی عمدتاً از طریق تعامل با دوستان نزدیک و همسالان شکل می‌گیرد و در نتیجه، چنین تعاملاتی نقش مهمی در توسعه عزت‌نفس اجتماعی و کلی نوجوانان ایفا می‌کنند (والتنبرگ، کتامانیس و وسن، ۲۰۱۷^۳). افرادی که عزت‌نفس بیشتری دارند رضایت بیشتری از رابطه خود دارند و افرادی که عزت‌نفس بالاتری دارند روابط شادتر و عاشقانه‌تری را گزارش می‌کنند. همچنین افرادی که عزت‌نفس کمتری دارند نسبت به طرد شدن حساس‌اند، به گونه‌ای که رفتار شریکشان را منفی‌تر ارزیابی می‌کنند، و پیش‌بینی می‌شود که رضایت از رابطه آنها رو به زوال رود (ونپتیگم، ۴ برنینگ، ۵ بااودت، ۶ بیرز و ۷ زیمر-گیمبک، ۸ ۲۰۱۸).

کوبوتا و ساساکی^۹ (۲۰۰۲) در پژوهش‌های خود به این نتیجه رسیدند که عزت‌نفس بر

1. Dwairy
2. Akhter, Hanif, Tariq, Atta
3. Valkenburg, Koutamanis, Vossen
4. Van Petegem
5. Brenning
6. Baudat
7. Beyers
8. Zimmer-Gembeck
9. Kubota, Sasaki

الگوهای پیشرفت، عملکرد، تعامل با دیگران و سلامت روانی تأثیر می‌گذارد؛ به همین دلیل لازم است که ارزیابی مثبت فرد از خودش تقویت شود. آنها معتقدند برقراری تعامل اجتماعی با همسالان و داشتن انگیزه از عوامل اصلی تقویت عزت نفس است (احمدی، ۱۳۹۳). در عصر جدید که روند تحولات سریع و وضع خانواده‌ها نابسامان است و دوره نوجوانی طولانی‌تر و مرز بین کودکی و بزرگسالی نامشخص‌تر است، یکی از مؤثرترین راه‌های کمک به نوجوان، حفظ عزت نفس آنهاست. در خلال این مرحله تکاملی است که عزت نفس مثبت با در نظر داشتن خود به‌عنوان یک فرد فعال، با تلاش و اهدافی که دربرگیرنده یادگیری چیزهای جدید است قادر به تغییر است (مالتهس، السی و الو، ۲۰۱۲^۱). اعتماد به خود و دیگران دو ویژگی اساسی افراد ایمن محسوب می‌شود. اعتماد به خود باعث می‌شود که افراد ایمن در ایجاد و حفظ ارتباطات نزدیک و صمیمی با دیگران با مهارت و آرامش بیشتری تعامل کنند و ویژگی اعتماد به دیگران باعث می‌شود که نسبت به تعاملات با دیگران نگرش مثبتی داشته از تعاملات با دیگران برای جذاب ظاهر شدن و تأیید آنها استفاده کنند. بدیهی به نظر می‌رسد فردی که خود و دیگران را به شیوه مثبتی تعریف کند، به‌وسیله دیگران بیشتر جذب می‌شود و مورد تأیید و ارزش‌گذاری مثبت دیگران قرار می‌گیرد. در نتیجه این نگرش مثبت نسبت به خود و دیگران که از مشخصه‌های افراد ایمن است باعث افزایش عزت نفس اجتماعی می‌شود.

در خصوص محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به چند نکته اشاره کرد: نخست آنکه، به دلیل ماهیت همبستگی پژوهش، در استنباط علی باید احتیاط کرد؛ دوم آنکه نمونه مورد نظر دانشجویان مقطع کارشناسی بودند و در تعمیم نتایج به مقاطع پایین‌تر و بالاتر باید این نکته مدنظر قرار گیرد.

سپاسگزاری

مطالعه حاضر حاصل پایان‌نامه دکتری روان‌شناسی عمومی دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات تهران است. نویسندگان مقاله بر خود لازم می‌دانند از کلیه دانشجویان عزیز شرکت‌کننده در این مطالعه و کلیه عزیزانی که در این تحقیق مشارکت داشتند تشکر کنند.

1. Maltese, Alesi, Alù

منابع

۱. احمدی، محمدسعید (۱۳۹۳)، «تأثیر مهارت‌های ارتباطی با رویکرد دینی بر عزت نفس و سلامت روانی دانش‌آموزان»، مجله علمی، پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی زنجان، ۲۲ (۹۰)، ص ۱۳-۲۲.
۲. باقری، فریبرز (۱۳۹۲)، «الگوی ارتباط والد-فرزند، مدل نظری فرزندپروری بر مبنای هستی‌شناسی و انسان‌شناسی اسلام»، دو فصلنامه پژوهشی مطالعات معارف اسلامی و علوم تربیتی، ۱ (۱)، ص ۵-۳۳.
۳. باقری، فریبرز؛ فیروز غفاری جعفرزادگان (۱۳۹۲)، «بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی (روایی و پایایی) و مدل نظری پرسشنامه الگوی ارتباط والد-فرزند، در افراد ۱۵ تا ۳۰ سال شهر تهران»، فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی، س ۴، ش ۱۲، ص ۴۱-۷۰.
۴. حسینیان، سیمین؛ مه‌سیما پورشهریاری و فاطمه نصراله کلانتری (۱۳۸۶)، «رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری مادران و عزت نفس دانش‌آموزان دختر ناشنوا و شنوا»، پژوهش در حیطه کودکان استثنائی، ۷ (۴)، ص ۳۶۷-۳۸۴.
۵. خواجه‌نوری، بیژن و رودابه دهقانی (۱۳۹۴)، «مطالعه رابطه بین تعارضات خانوادگی و عزت نفس نوجوانان (مورد مطالعه: دانش‌آموزان شهر شیراز)»، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳ (۲)، ص ۴۵-۶۱.
6. Akhter, N., Hanif, R., Tariq, N., & Atta, M. (2011), Parenting styles as predictors of externalizing and internalizing behavior problems among children. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 26(1), 23.
7. Barati, M; & Bagheri, F. (2017), Comparison of Resilience in Equilibrium and no Equilibrium parent- child Relation Patterns. *Specialty Journal of psychology and management*, 3(1), 30-37.
8. Burlaka, V., Graham-Bermann, S. A., & Delva, J. (2017), Family factors and parenting in Ukraine. *Child abuse & neglect*, 72, 154-162.
9. Cheung, P. P. Sin, Andrew M. H; Brown, T. (2017), Measuring social skills of children and adolescents in chinese population: Preliminary evidence on the reliability and Validity of the translated chinese Version of the social skills Improvement system- Rating scales (SSIS- RS-C). *Research In Developmental Disabilities*, 6, 187-197.

10. Dwairy, M. (2010), Introduction to special section on cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies*, 19(1), 1-7.
11. Egeci, I. S., & Gencoz, T. (2011), The effects of attachment styles, problem-solving skills, and communication skills on relationship satisfaction. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 2324-2329.
12. Esmaeili, M., Qomi, F., & Bagheri, F. (2016), Psychosomatic Disorders, Anxiety and Relationship with Parent-Child Communication Patterns in Crime Correction and Rehabilitation Center in Qom.
13. Gallagher, K. C. (2002), Does child temperament moderate the influence of parenting on adjustment?. *Developmental Review*, 22(4), 623-643.
14. Gilbert, K. E. (2012), The neglected role of positive emotion in adolescent psychopathology. *Clinical Psychology Review*, 32(6), 467-481.
15. Kotaman, H. (2013), Freedom and child rearing: Critic of parenting practices from a new perspective. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 82, 39-50.
16. Lippold, M. A., & Jensen, T. M. (2017), Harnessing the strength of families to prevent social problems and promote adolescent well-being. *Children and Youth Services Review*, 79, 432-441.
17. Maltese, A., Alesi, M., & Alù, A. G. M. (2012), Self-esteem, defensive strategies and social intelligence in the adolescence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 69, 2054-2060.
18. Marceau, K., Dorn, L. D., & Susman, E. J. (2012), Stress and puberty-related hormone reactivity, negative emotionality, and parent--adolescent relationships. *Psychoneuroendocrinology*, 37(8), 1286-98. doi:10.1016/j.psyneuen.2012.01.001.
19. Zarra-Nezhad, M., Kiuru, N., Aunola, K., Zarra-Nezhad, M., Ahonen, T., Poikkeus, A. M., & Nurmi, J. E. (2014), Social withdrawal in children moderates the association between parenting styles and the children's own socioemotional development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(11), 1260-1269.
20. Pellerin, L. A. (2005), Applying Baumrind's parenting typology to high schools: toward a middle-range theory of authoritative socialization. *Social Science Research*, 34(2), 283-303.

21. Queendom A. Queendom Communication skills test- Revised. 2004, Available online by internet: <http://www.queendom.com/cgi-bin/tests/transfer.cgi>.
22. Ramsden, S. R., & Hubbard, J. A. (2002), Family expressiveness and parental emotion coaching: Their role in children's emotion regulation and aggression. *Journal of abnormal child psychology*, 30(6), 657-667.
23. Valkenburg, P. M., Koutamanis, M., & Vossen, H. G. (2017), The concurrent and longitudinal relationships between adolescents' use of social network sites and their social self-esteem. *Computers in human behavior*, 76, 35-41.
24. Van Petegem, S., Brenning, K., Baudat, S., Beyers, W., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2018), Intimacy development in late adolescence: Longitudinal associations with perceived parental autonomy support and adolescents' self-worth. *Journal of adolescence*, 65, 111-122.
25. Zhang, X. (2013), Bidirectional longitudinal relations between father-child relationships and Chinese children's social competence during early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, 28(1), 83-93.